

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2008
FORFATTER:	Steffen Riis
TITEL:	Schøller, Castonier og Sukow, Koldings militærkommandanter 1808.
KORT RESUME:	De spanske tropper i Kolding i 1808 og branden på Koldinghus.

SCHØLLER, CASTONIER OG SUCKOW KOLDINGS MILITÆRKOMMANDANTER I 1808

AF STEFFEN RIIS

I foråret 1808 bliver Kolding by tildelt en opgave af hidtil ukendt størrelse. En opgave, der krævede en overvældende kompetence i logistik.

Byen, hvis daværende indbyggertal var knap 2000, skulle indkvartere og forsyne 33.000 fremmede soldater. Disse soldater var ganske vist på gennemmarch, men skulle have overnatningsmuligheder og proviant i form af kød, brød, grøntsager, brændevin og øl. Den danske kronprins Frederik (senere kong Frederik 6.) var den ansvarlige for invitationen af Napoleons hjælpetropper. Tanken var, at de med hjælp af danske soldater (ca. 14.000 mand) skulle angribe Sverige.

Da kronprinsen på daværende tidspunkt stort set kun lyttede til militære rådgivere, når beslutninger om landets ve og vel skulle træffes, blev det også lagt over til den militære overkommando, feltkommissariatet, at gennemføre processen. Kommissariatet udnævnte hurtigt de såkaldte stadskommandanter i de byer, der – som Kolding – skulle have indkvartering.

CASPAR VON SCHØLLER

Magistraten (byrådet) i Kolding får søndag (fastelavn) den 28. februar 1808 et brev fra oberst Caspar von Schøller fra Stoustrup (ved Fredericia), hvori han meddeler, at han

er udnævnt til den fremtidige kommandant i Kolding, og at han agter at rejse til byen næste dag, mandag 29. februar (1808 er skudår), og i den anledning beder han Magistraten om at *foranstalte kvarter til ham selv samt 4 officerer. Endvidere staldplads til 3 heste i hans eget kvarter, ligesom et kvarter for regimentadjudanten og dennes hest samt kvarter for regimentskriverne, hvoraf han medbringer 2 personer yderligere.*

Der er ingen tid at spille, så Magistraten i Kolding må hurtigt finde kvarter til 8 mand og 3 heste. Caspar von Schøller får ophold i madam Madsens gæstgiveri i Helligkorsgade (omtrent beliggende hvor forretningen BR Legetøj er i dag).

Magistraten har samme dag, den 28. februar, med trommeslag hidkaldt byens borgere for at give en forhåndsorientering om de forventede fremmede troppers ankomst. Der udstedes samtidig ordre om, at alle slagtere, bagere, ølbryggere og brændevinsbrændere skal møde op næste formiddag for nærmere aftaler, når den nye stadskommandant var ankommet.

Hvem var så denne Caspar von Schøller? Han var 52 år gammel, født i Odense og ud af en adelig slægt, der havde en lang tradition som militærfolk og embedsmænd. Caspar von Schøller havde således også lige fra konfirmationsalderen været tilknyttet mili-

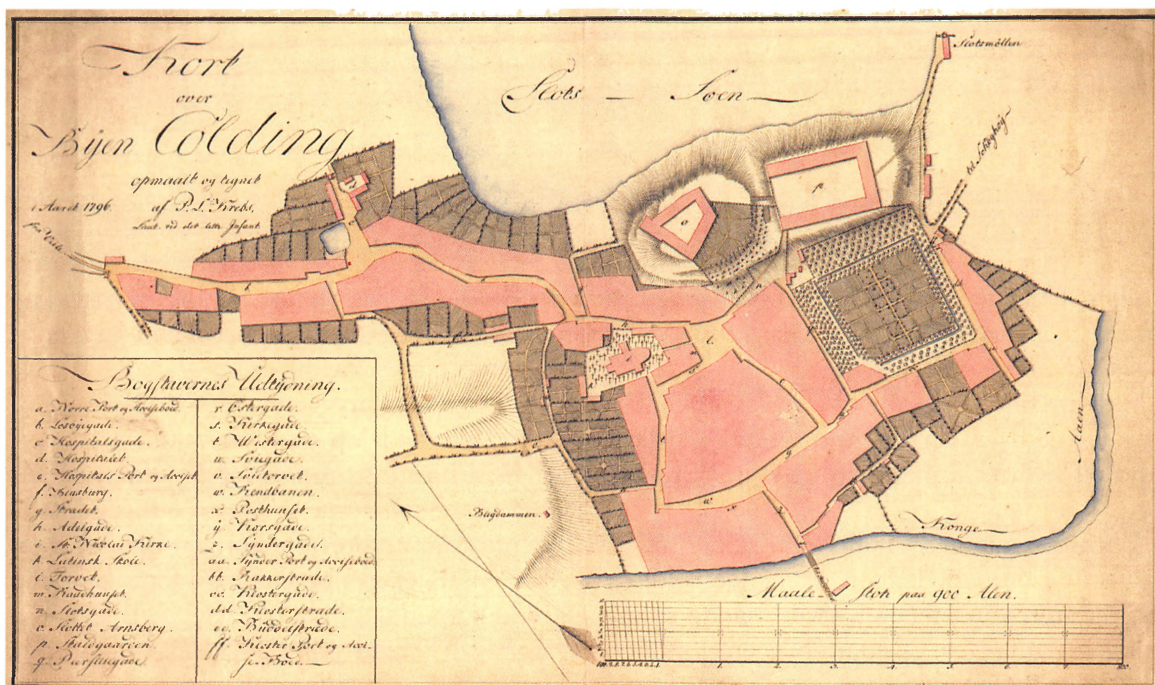
tæret. Han blev gift, medens han var udstationeret i Aalborg og fik 5 børn. Men ægteskabet blev opløst i 1802. Samme år blev han med rang af oberst chef for 2. Østre Jyske Landeværnsregiment, der havde sæde i Fredericia. Da dette regiment blev nedlagt i foråret 1808 kom han kort tid på ventepenge, indtil han 21. februar blev udnævnt til Koldings kommandant.

Der er ingen tvivl om, at Schøller var den rette mand til jobbet. Han var en erfaren mand i planlægning og organisation. Trods det faktum, at han måtte være præget af den livslange militære løbebane, var han også en person, der forstod nødvendigheden af et snævert samarbejde med den lokale magi-

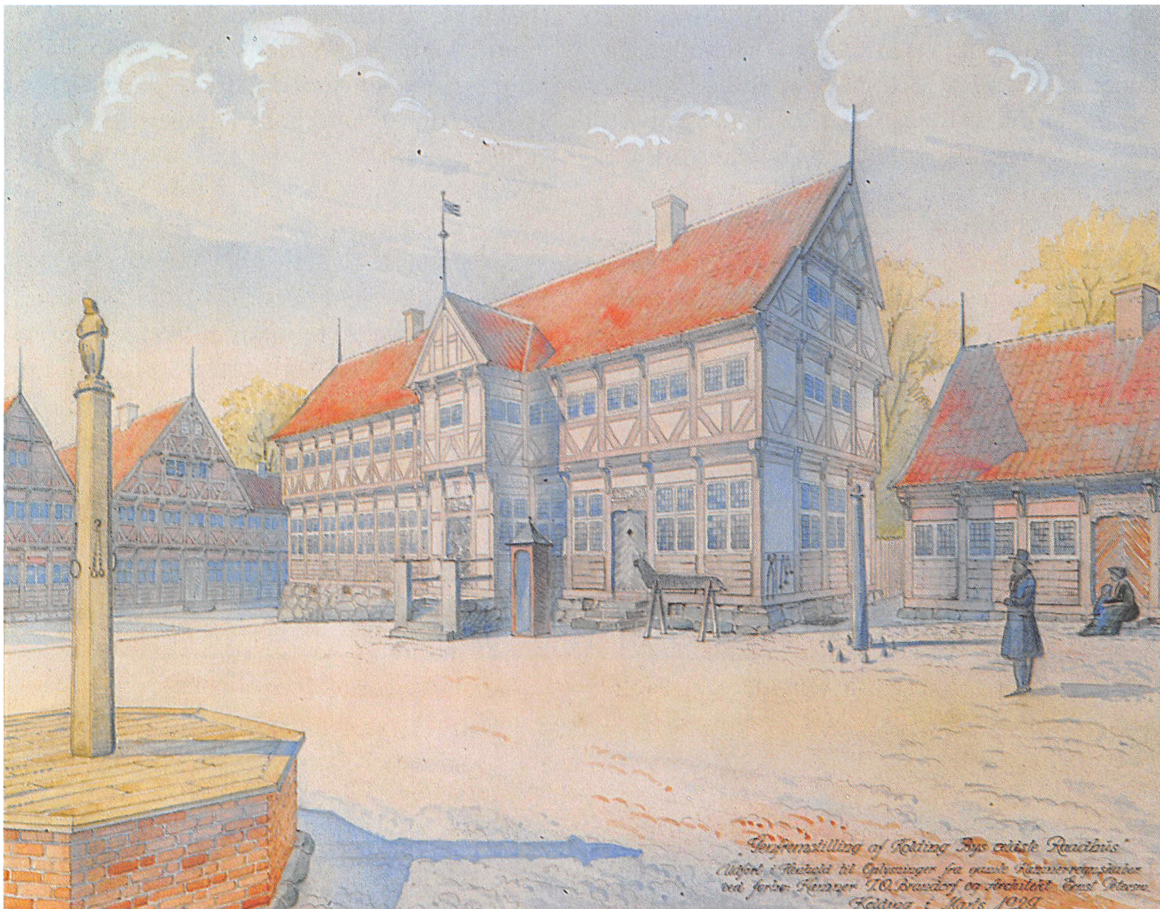
strat under ledelse af borgmester Hans Diechmann. Man læser således tydeligt i rådstueprotokollen fra disse hektiske dage i marts 1808, at deres sammenspil fungerede upåklageligt.

RÅDSTUE MØDERNE

Straks efter Schøllers ankomst til byen, mandag den 29. februar, indkaldes der til møde sammen med Magistraten på Kolding Rådhus. Planlægningen var i gang. Den overordnede køreplan for soldaternes ankomst lød på, at der dagligt skulle komme ca. 2000 mand, der efter 1 døgn hvile skulle videre til Snoghøj og Middelfart, medens næste

Kort over Kolding 1796, opmålt og tegnet af P.S. Krebs. Original i Rigsarkivet.

Rekonstruktion af Kolding Rådhus, som det så ud først i 1800-tallet baseret på I.O. Brandorffs arkivstudier. Tegningen er udført af arkitekt Ernst Petersen først i 1920erne. Originaltegningen hænger på Kolding Rådhus.

hold på nye 2000 mand rykkede ind i Kolding.

Først og fremmest skulle man skaffe indkvarteringsmuligheder for de mange soldater, menige som officerer. Byen havde som tidligere nævnt ca. 2000 indbyggere fordelt på 275 matrikelnumre. Halvdelen af disse boliger blev udvalgt til indkvarteringer.

Den næste store opgave lå i fremskaffelsen af ressourcerne til bESPisningen af de fremmede. I ordren fra kongen lå nemlig, at der skulle leveres pr. dag pr. soldat: 1½ pund brød, ½ pund kød, ¼ liter (1 pægl) brændevin og 1 liter (1 potte) øl samt en passende mængde grøntsager som kartofler, gulerødder eller kål. Disse rationer var gældende for

menige og underofficerer. For officerer af højere rang var reglerne noget anderledes, de havde bl.a. ret til på danskernes regning at indtage måltiderne på gæstgiverierne med vin, rom og kaffe som en fast bestanddel af måltidet.

Man indkaldte derfor dagen efter (1. marts) byens slagtere, bagere, ølbryggere og brændevinsbrændere og fik efter nogle dages forhandlinger og drøftelser en for alle parter rimelig ordning sat i kraft. Kun ølbryggerne var lidt tøvende med deres accept. For var det overhovedet muligt at klare så stor en produktion på så kort tid med de begrænsede korn- og maltbeholdninger, der var til rådighed? Senere skulle det vise sig, at deres bekymring bestemt ikke var ubegrundet. Den 6. marts var indkvarteringslisterne færdige, og borgerne blev nu gjort bekendt med deres opgaver og forpligtelser over for de fremmede soldater, der fem dage senere skulle strømme ind i Kolding.

Byens trommeslager Johan Ewald blev sendt ud til byens torve og samlingssteder, hvor han efter nogle trommeslag skabte ørenlyd og oplæste budskabet fra Magistraten. De, der måske ikke helt havde fået fat i meddelelsens fulde ordlyd, kunne senere læse opslaget på Rådhuset.

Der var få protester fra borgerne, og opgaverne blev lettere at acceptere, da Magistraten vedtog at udbetale forskud til de fattigste, som det hed. Over halvdelen af borgerne, der skulle have indkvartering, mødte op og fik et forskud! For ophold og kost skulle borgerne have 2 mark pr. soldat pr. døgn. Til sammenligning var en murersvends dagløn i 1808 mellem 3 og 4 mark.

Da borgerne i Kolding ikke i almindelig-

hed forstod fransk eller spansk, blev betjent Anders Jensen, der beherskede det franske sprog og også lidt det spanske, udnævnt til officiel tolk i byen, og efter hans senere fremsendte regninger at dømme var han fuldt beskæftiget omtrent i alle døgnets 24 timer igennem de næste 2 måneder.

Borgerne blev orienteret om, at soldaterne skulle modtages som landets gæster. Der måtte ikke opstå situationer, der kunne danne grundlag for klager. Ved mørkets frembrud skulle der sættes lys i vinduerne, og tændte lygter anbringes i gaderne.

SOLDATERNE ANKOMMER

Den 12. marts om eftermiddagen kom første hold. Det var det franske 14. Rytterregiment samt det 5. Lette Infanteriregiment, i alt 2038 mand og 458 heste. Først 3 dage senere – den 15. marts kommer spaniolerne, nemlig rytterregimentet Barcelona samt et belgisk regiment, i alt 2155 mand og 915 heste.

Det skal her lige tilføjes, at prinsen af Ponte Corvo, Jean Baptiste Bernadotte sammen med hustruen Désirée og sønnen Oscar havde overnattet på Koldinghus natten mellem 11. og 12. marts. De var hastet videre til Odense, og derfra var Bernadotte taget over Storebælt til København.

Her i Kolding var alt ikke gået helt efter planen. Blandt andet havde man ved de første soldaters ankomst fået oplyst, at der ikke "kun" ville komme 20.000 soldater, som først oplyst, men 33.000.

Det gav naturligvis problemer med forsyningsopgaverne. Men igen, uden tvivl grundet Schøllers autoritet og overblik, fik man truffet nye aftaler med leverandørerne, selv

om det betød et mindre løft i deres honorar. Hvis ikke Schøller var blevet syg på dette tidspunkt, var en del af de senere problemer nok slet ikke opstået. Det drejede sig bl.a. om etableringen af det nye franske lazaret i Hviids gård i Låsbygade og anskaffelsen af det udstyr, der var påkrævet samt adskillige ændringerne i de først fastlagte indkvarteringsbestemmelser.

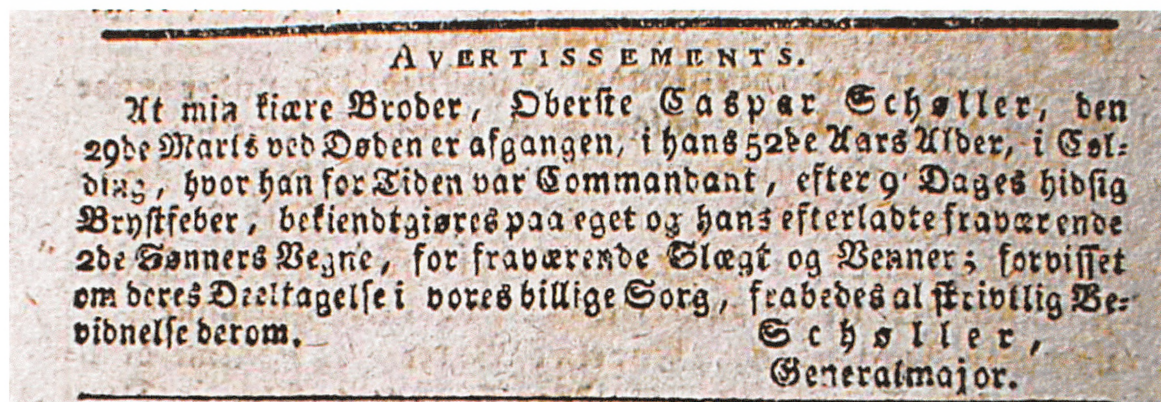
Caspar von Schøllers sygdom blev hurtigt forværret, det viste sig at være akut lunge-tuberkulose, og han døde den 29. marts kl. 19.30 efter kun 7 dages sygeleje.

Meddelelsen om hans dødsfald kommer netop under den store festbanket som Prinsen af Ponte Corvo, Jean Baptiste Bernadotte afholder på Koldinghus med alle sine officerer og byens honoratiores som gæster. Tilstede var også Caspar von Schøllers midlertidige afløser oberst Peter Daniel Isac von Castonier.

Der skal her indføres, at når Bernadotte er så ivrig med at arrangere banket for byens ledelse og sine egne officerer allerede dagen

efter sin tilbagekomst, er en del af grunden den, at han bærer på en viden, han vist helst ville have været foruden, men som nu skal frem. Nemlig den, at Napoleon til ham skriftligt den 14. marts har beordret stop for armeens overførsel ved Storebælt, hvilket i al sin enkelthed betyder, at der ikke længere bliver tale om soldater på gennemmarch, men 33.000 mand, der skal have ophold og forplejning i Jylland og på Fyn i en foreløbig ukendt periode. Ikke engang ved det senere møde med kong Frederik 6. den 17. marts var han konkret mht. ordren fra kejseren. Han prøvede i stedet at forklare det med Napoleons usikkerhed om styrken af den engelske flåde i Storebælt. Dette førte i øvrigt til, at Danmarks sidste linieskib, Prins Christian Frederik, gik tabt ved Sjællands Odde den 22. marts 1808. Frederik 6. ville vise Napoleon, at han med dette ene skib kunne holde englænderne væk og sikre de fremmede troppers overgang til Sjælland, men det blev en fatal beslutning.

Tilbage til tirsdag aften den 29. marts 1808

Dødsannonce for Caspar von Schøller i Fyns Stifts Adresse Avis, 1808.

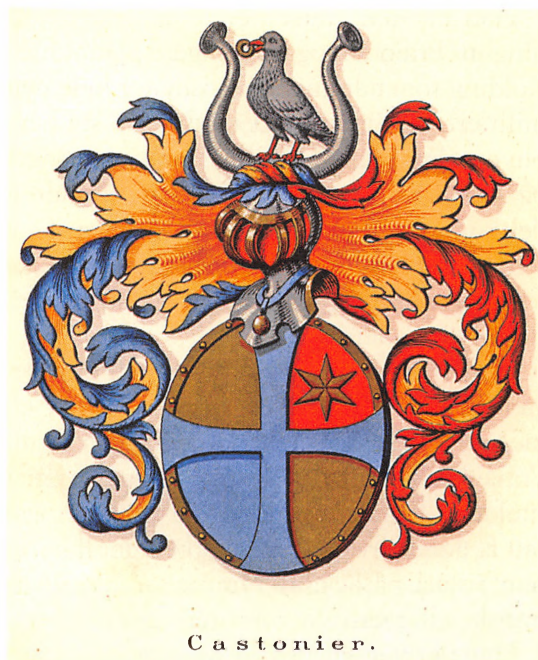
på Koldinghus, hvor den sørgelige meddelelse om kommandant Caspar von Schøllers død er blevet kendt. Her griber Bernadotte chancen for vise storsind over for sine værter. Han kender ikke Caspar von Schøller personligt, men har dog mødt ham den 11. marts, da han som nævnt havde overnattet på Koldinghus. Han lover at kommandantens begravelse skal blive værdigt markeret, og han vil i den anledning stille sin æresgarde til rådighed, så de kan ledsage den salige oberst til hans sidste hvilested.

At han lover dette, ved vi fra et brev, som oberst Castonier 2 dage senere skriver til den afdødes bror Gustav Schøller på Margaaard ved Bogense.

Da Koldinghus brænder samme nat som festen har været afholdt, og Bernadotte af samme grund må flytte sit hovedkvarter til Odense, bliver der naturligvis vendt op og ned på mange planer og aftaler. Således da Caspar von Schøller bliver begravet den 5. april, er æresgarden 2 dage forinden overført til Odense, og intet sted i de efterladte papirer eller protokoller nævnes noget om en spektakulær begravelse. Den kom i øvrigt til at foregå på byens regning, da den gode oberst Schøller ved boopgørelsen kort efter viste sig, at være ludfattig og kun efterlod få personlige, men desværre værdiløse, ting og en ubetalt gæld.

PETER DANIEL ISAC VON CASTONIER

Fra Fredericia havde man som en slags vikar for den sygemeldte Caspar von Schøller i Kolding hentet Peter Daniel Isac von Castonier, der var oberst i Det fynske Infanteriregiments afdeling i byen.

Peter Daniel Isac von Castoniers våbenskjold.

Ligesom det var gældende for forgængeren var Castonier ud af en gammel adelslægt, der også havde tradition som militær- og embedsfolk. Castonier blev født på Trankebar i 1757. Han er blevet gift i 1784 og havde en datter. Også han havde en lang militær karriere bag sig. Han var netop som oberst gået på ventepenge, da der blev brug for hans hjælp i Kolding.

Egentlig var han slet ikke blevet kongeligt udnævnt som kommandant, men havde blot overtaget stillingen grundet forgængerens pludselige død. Hustru og datter blev i Fredericia, medens han tog midlertidigt ophold hos madam Kræmer, enke efter distriktskirurg Johannes Kræmer (død 1. marts 1808), i Vestergade.

Han får den værst tænkelige start, Koldinghus brænder, og de tidligere planer med Kolding som administrationsby for hele den militære aktion med Bernadotte i spidsen, bliver annulleret. Adskillige indkvarteringer og troppetransporter skal hurtigt ændres. Feltkommissariatet flytter til Christiansfeld, tempoet er skruet op, og det passer slet ikke for den stilfærdige, korrekte og noget percentlige Castonier.

Han skriver – i modsætning til sin forgænger – alle sine breve selv. Han har en meget let læselig og let erkendelig stejlskrift. Stave- eller skrivefejl forekommer yderst sjældent. Han skriver og har sikkert også talt flydende fransk, men det betyder ikke, at han i særlig høj grad sympatiserer med de franske eller spanske officerers opførsel.

Han skriver således til Magistraten i anledning af nogle indkvarteringer, der skal være klar til den spanske general Kindelan og dennes følge den næstfølgende dag: *Hvis ovenstående indkvartering ikke er klar og sendt til mig senest i morgen tidlig kl. 6½, så kan jeg ikke garantere Magistraten for, hvad den spanske general vil gøre, han kan finde på alt!!* Han sender også en klageskrivelse til feltkommissariatet over de vilkår, der bydes byens gæstgivere: *Franske og spanske officerer kræver uopholdeligt dag og nat, at disse bevæbninger skal levere mad, vin og kaffe langt ud over den aftalte ration og det uden at erlægge den mindste betaling herfor*, skriver han. Han får tilsyneladende fuld opbakning fra Diechmann. Men tiden og stemningen er alligevel ikke rigtig med Castonier.

Der råbes på ham fra alle sider, fransk-mænd, spanioler, den danske regering via feltkommissariatet og ikke mindst Koldings

borgere. Da så yderligere den franske kommandant i byen, Coupe, forsøger at kuppe sig til magten, er Castonier ved at give op. Det hjælper, da han i fællesskab med Magistraten får sendt en klage til Bernadotte via det danske mellemlid "commisaire militaire" Wenzell Haffner i Odense. Bernadotte reagerer prompte – oberst Coupe bliver fjernet fra posten som armeens kommandant i Kolding.

På et tidspunkt hvor utilfredsheden blandt borgerne, især med franskmændene, er i top, og alle mulige gode og dårlige undskyldninger for ikke at tage indkvartering, lander på Castoniers bord, skriver han direkte, at hvis dette bliver sådan ved, vil det gå ham som forgængerens, salige oberst Schøller. Jobbet vil tage livet af ham. På den anden side har han stor forståelse for folks uvilje ved alle de forordninger og krav, der stilles dem, og uden at de får den aftalte løn udbetalt. Han skriver et sted, at det gør ham ondt, at han må presse alle de byrder ned over borgerne, men han kan kun appellere til deres forståelse for hans stilling.

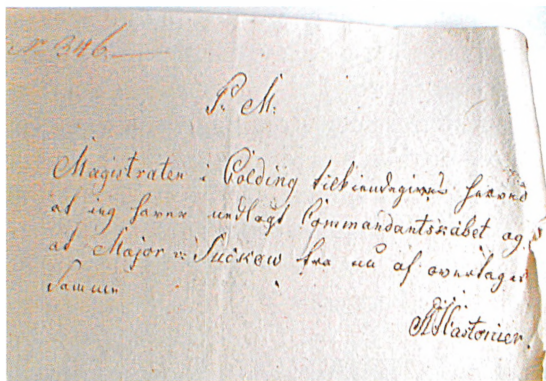
I den korte tid, han er på posten, er han ikke den, der sylter sagerne, han knokler på med arbejdet. Men til sidst bliver det ham alligevel for meget, og han sender denne korte fratrædelseserklæring til Magistraten efter at have været byens kommandant i ca. 1 måned. Dette må siges at være en kort og usentimental fratrædelses erklæring:

P[ro] M[emoria]

Magistraten i Colding tilkiendegives herved at ieg haver nedlagt Commandantskabet og at Major v: Suckow fra nu af overtager samme.

P.D.I. Castonier.

Castoniers fratrædelsesbrev i Kolding Rådstuearkiv, Landsarkivet i Viborg.

Der mangler, som så tit på den ellers så omhyggelige Castoniers breve, en dato. Men vi ved fra madam Kræmer, at han afrejser 26. april, så det må være den dag eller dagen før brevet er skrevet.

Der er ingen tvivl om, at han selv har anmodet om at blive fritaget fra jobbet. Han vil hjem til rolige og ordnede forhold hos kone og datter i Fredericia. Hans helbred, som han ellers frygtede for på et tidspunkt, holder i endnu 18 år. Han dør først som 69-årig.

MAJOR JOHAN CHRISTOPH VON SUCKOW

Hans efterfølger, major Suckow, er i modsætning til sine forgængere trods et "von" ikke adelig og er heller ikke pensionist. Han er 40 år gammel, født i København og døbt i Sankt Petri Tyske Kirke. Han er som sine forgængere også startet tidligt med den militære karriere, har kæmpet mod englænderne i slaget om København året tidligere, og før

han kom til Kolding havde han rang af kaptajn i Sjællandske Jægerkorps.

Han er altså midt i sin militære karriere, og har allerede fra slaget om København lært, at man skal passe på med afgørende beslutninger, som let kan mistolkes af den enevældige konge Frederik 6. Han har bestemt kommandanten i København Ernst Peymanns deroute i erindring. Dette kan ses på Suckows ageren, da han tiltræder stillingen i Kolding. Vi ser det, når han skal underskrive de overtagne protokoller. Han tager forbehold for, at afgørelserne er truffet af hans forgængere Schøller eller Castonier, de må stå for ansvaret. Senere bliver han mere bevidst om sin egen position i staben og vover at tage nogle selvstændige beslutninger.

Det gør også indtryk på ham, når han fra borgerne hører klager om noget af det, de franske soldater er involveret i. Således da han får et brev fra skærsliberen Strubek i juni 1808. Denne skriver: *Jeg yderst fattige mand beder underdanigst, at Deres Høj Velbårenhed nådigst vil forunde mig, der af en fransk soldat på landevejen ved Kolding blev dødelig såret i mit hoved med et sabelhug. Det er i dag 14 dage siden, han beskadigede mig, og i den tid har jeg ikke til min og kones ophold kunnet erhverve det allermindste. Derfor beder jeg om, at for disse 14 dage til natlig logi og fattig føde at måtte nyde 1 mark daglig i alt 2 Rdl. og 2 mark.* Brevet slutter således: *Jeg beder underdanig om deres Høj Velbårenheds godhed imod mig yderst trængende, som intet ejer ej heller det tørre brød. Så vil jeg også kunne se bort fra de smerter jeg har udstået og som stadig plager mig.* Ordvalget viser, at brevet nok er skrevet af en professionel skriver og ikke den sårede skærsliber. Suckow har bag på brevet skre-

vet: *Jeg og enhver må finde, at denne arme skærslibers begæring er yderst beskeden, og jeg anbefaler magistraten straks at drage omsorg for at han i det mindste får udbetalt den ønskede understøttelse.*

Suckow ender dog alligevel i kong Frederik 6.s altdominerende spotlys, da han for at takkes franskmændene i juli 1808 lader et fransk batteri opbygge ved Stenderup Hage med de stedlige bønders arbejdskraft. Batteriet bestykses med materiel rekvireret fra feltkommisariatet i Christiansfeld. Han skal egentlig have en "næse" for det, men pga. sit ellers gode militære rygte gives han pardon for videre straf.

Da jobbet som kommandant nedlægges i Kolding den 8. november 1808, skriver Suckow et afskedsbrev til byens borgere, hvori han roser sig selv rigtig meget, og han slutter med en opfordring til, at brevet bør læses op ude på byens torve af byens trommeslager og slutteligt slås op på Rådhuset, så alle har mulighed for at læse det. I 1809 blev han udnævnt til chef for Den holstenske Artilleribrigade.

Efter at kommandantembedet er nedlagt, varer det endnu godt et halvt år, før den sidste franske soldat har forladt landet.

I Kolding forestår et større oprydningsarbejde. Mange af de private huse, der har haft indkvartering og byens marker er beskadiget af de fremmedes ophold. Sankt Jørgens Gård er svært beskadiget både indvendig og udvendig og ligeledes har Staldgården ved Koldinghus været udsat for lidt af hvert. Mange ruder er slået itu og inventaret beskadiget så voldsomt, at størstedelen må udskiftes.

Et stort antal sengepladser, sengetøj og

linned er efterladt mere eller mindre ødelagt og snavset til i en sådan grad, at ingen kunne bruge det mere. Der bliver holdt auktion over resterne, men Kolding by står alligevel tilbage med en samlet regning for Frederik 6.s 1808-eventyr med Napoleon på omkring 43.000 Rdl. eller omregnet ca. 10 millioner nutidskroner, en frustreret befolkning og et nedbrændt kongeslot.

KILDEMATERIALE OG ANVENDT LITTERATUR:

Det kgl. Generalkommisariatskollegium: Materiale vedr. de fransk-spanske styrker i Danmark 1808-1809. (Rigsarkivet).

Kolding Rådstuearkiv 1808-1809 (Landsarkivet for Nørrejylland).

Kolding Rådstueprotokol 1808-1809 (Landsarkivet for Nørrejylland).

Kolding Politiprotokol 1805-1810 (Landsarkivet for Nørrejylland).

Fyns Stifts Adresse Avis og Avertissements Tidende 1808

Svend Orhammer Andersen: Spaniolerne, 1973.

P. Eliassen: Kolding fra middelalder til nutid, 1910.

Preben Kannik: Alverdens uniformer. Politikens forlag, 1967.

Karl Schmidt: Meddelelser om de begivenheder, som knyttede sig til de fremmede troppers ophold i Danmark i 1808, 1901.

C. Th. Sørensen: Meddelelser fra Krigsarkiverne udgivne af Generalstaben, Bind 3, (Kbh. 1888).

Otto Vaupell: Den danske hærs historie bind II, 1876.

Hans Chr. Wolter: Den danske hær i Napoleonstiden 1801-1814, 1992.